

PYLE: Post-YU for Learning Emancipation –
Supporting learners on the way to self-realization
Duration of the project:
1. 9. 2017 – 30. 11. 2019

ИНТЕЛЕКТУАЛЕН РЕЗУЛТАТ 2:
СУМИРАНИ НАЦИОНАЛНИ
ПРЕПОРАКИ ЗА
СПРОВЕДУВАЊЕТО НА ПРКАВ
ПРОГРАМАТА ВО СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА

*Подготвено од: Центар за младински активизам ЦМА
КРИК Северна Македонија, Завод Боб Словенија и
Волонтерски центар Хрватска*

Јули 2019

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

СОДРЖИНА

1. Содржината на случувањата во Р. Северна Македонија поврзани со трансформативното и еманципаторно учење и образованието на возрасни	2
1.1. Трансформативно и еманципаторно учење	2
1.2. Младинска невработеност во северна македонија-предизвици и можности	6
МЛАДИНСКО ВРАБОТУВАЊЕ-КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН.....	10
1.3. Мапирање на релеватни чинители за процесот за образование на возрасни и млади возрасни во Северна Македонија	12
Образование за возрасни во Северна Македонија	12
Валидација на неформалното образование во Северна Македонија.....	12
Програма за андрогогија во Северна Македонија	13
Национална стратегија за образование на возрасни 2016-2020 година	13
Резултати од Анкетата за образование на возрасни, 2016.....	14
Дел 2 Искуствата во процесот на имплементација на програмата за капацитети за автономно вработување	15
евалуација на програмата	16
Дел 3 Препораки и заклучоци	18
заклучоци од евалуацијата на спроведената програма.....	18

1. СОДРЖИНАТА НА СЛУЧУВАЊАТА ВО Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ПОВРЗАНИ СО ТРАНСФОРМАТИВНОТО И ЕМАНЦИПАТОРНО УЧЕЊЕ И ОБРАЗОВАНИЕТО НА ВОЗРАСНИ

Трансформативното и еманципаторното учење како и образованието на возрасни е нешто кое е во процес на воспоставување и оформување изминатите 10тина години во Северна Македонија.

1.1. ТРАНСФОРМАТИВНО И ЕМАНЦИПАТОРНО УЧЕЊЕ

Значење на термините и како философите, психолозите, педагозите социолозите и социјалните работници ги разбираат. Преземено од Intellectual output 1 (IO1): Pedagogical Outlines for Emancipated Learning подготвено за целите на PYLE проектот од Марта Грегориќ, мај 2018 година.

Еманципаторното учење

Таткото на критичката и еманципаторска педагогија, Фрејр се карактеризираше себеси како "адут на очигледното", што значи дека појдовната точка на неговата работа започна со испитување на очигледните реалности (на пример, неписменост, невработеност, глад итн.) (Kirylo, 2013: 50). За Фреире (2000) ослободувањето се случува преку когнитивни дела, наспроти пренесувањето на информации. Дијалошките поставувања за Фрејр не се само дијалошки разговор или едноставно споделување на идеи но е вградена во елементите на дијалогот е и критичноста во проблематизирањето на егзистенцијалната реалност на субјектот. Тоа е процес во кој учениците се претставени со проблеми во однос на нивниот однос со светот, што ги наведува да бидат предизвикани, но сепак поттикнати да одговори на тој предизвик во контекст на други меѓусебно поврзани проблеми (Freire, 2000; 2005; Kirylo, 2013).

Еманципаторското учење објаснето од Giroux (1988, 2001; 2011) ја доведува во прашање моќта на јазикот и ја испитува природата на искуствата. Наставниците / менторите работат да им помогнат на учениците / или оние кои се менторирани да ги замислат "радикалните можности" на образованиот ум и образованието на граѓаните преку аналитички патарина со цел да ги испрашуваат и да ги оспорат доминантните модели на размислување (хегемонистичка мисла и епистемологија). Критичната педагогија во поглед на Giroux е од витално значење за одржување на демократијата преку развивање на студентите во ангажирани граѓани кои ги доведуваат во прашање постоечките форми на случувања, луѓето и политиките и ја афирмираат вредноста на разновидното знаење и мислења.

Трансформативното учење

Паоло Фрејре (2000 [1972], 2005 [1983]), е прв научник кој го заснова трансформативното учење во конструктивен дискурс на сеопфатен и практичен начин со концептите на дијалог и критичко размислување. Неговата педагогија на угнетуваните стана појдовна точка за иновативните пристапи за образование и учење. Подоцна, голем број педагози истражувале трансформативно учење во посепцифични и теоретски дефиниции. Џек Мезиrow, кој го базирал своето истражување врз основа на концептот на свеста на Фрејре и теоријата за комуникација на Хабермас (Habermas, 1981, 1984), ја востановил теоријата на трансформативното учење (TLT) во 1990-тите. Тој го сфатил трансформативното учење како процес во кој поединецот ја елаборира постојната референтна рамка, учејќи нова рамка на референца, трансформирајќи ги гледиштата и трансформирачките навики на умот (Mezirow, 1991; 1997; Mezirow, 2000; Mezirow in Taylor, 2009). Меѓу условите кои овозможуваат трансформативно учење кај човекот, тој ги вклучува рационалноста, критичкиот дијалог, критичката саморефлексија, зрелоста, образованието, безбедноста, здравјето, економското обезбедување и емоционалната интелигенција. Тој заклучува дека таков идеален модел на рефлексивен дискурс може да се најде само на универзитетски семинари.

Сепак, заедниците во универзитетската сфера се формираат врз основа на долги селективни процеси кои отфрлаат голем број на поединци и групи (Belenky и Stanton, 2000) кои инаку би биле способни да учествуваат во “идеалните говорни ситуации” на Хабермас. Според TLT Mezirow, универзитетите треба да го генерираат трансформативното учење и неговите ефекти, а учениците треба да бидат агенти на новите теории, како и социјалните трансформации. Но, теоријата имаше недостиг на институционална поддршка (Močnik, 2012) и бара простор каде што може да се генерираат, развијат и рефлектираат во безбедни, автономни, креативни и критички простори на препознатливи демократски појавувања. Во последниве децении, таквите хетеротопии (Gregorčič, 2011) се создадени од самоорганизирани, демократски, автономни заедници на маргинализираните, угнетените и “дивјациите” од другата страна на безболното размислување или она што е познато и прифатено од сите (Сантос, 2007, 2014), кои се главно препознаени во контрахегемонистички движења.

Многу научници забележуваат дека само ако припадниците на маргинализираната група се способни да основаат грижлива и безбедна заедница, автономни и сигурни простори каде процесите на учење можат да се појавуваат на едноставен, демократски, егалитарен и недискриминаторски начин, тогаш тие можат да влезат во патувањето на трансформативни процеси.

Концепти како “учење преку борба” (Foley, 1999), “учење во борба” (Vieta, 2014, Грегорич, 2017) и “будење на сонливото знаење” (Hall, 2009) се изучуваат во овој контекст. Но, педагогијата на Фрајре на угнетените растеше и работеше најдобро меѓу маргинализираните и угнетените социјални групи, меѓу неписмените, кои не само што ги демонстрираа своите способности за трансформации во учењето, туку и можноста за пошироки колективни општествени трансформации. Од другата страна, Mezirow го претставува трансформативното учење како концепт кој можеби би можеле, или не би можеле да го поврземе со социјална акција или пошироки општествени промени (Finnegan, 2014: 4).

Помеѓу научниците, не постои единствена или доминантна дефиниција за влијанието на трансформативните промени од трансформативното учење и не постои заедничко разбирање за мерењето или оценувањето на трансформативното учење. Сепак, повеќето се согласуваат дека демократскиот дискурс е од суштинско значење за трансформативното учење (Mezirow, 2000; Schugurensky, 2002; 2004; 2010; 2013; Illeris, 2014; Hoggan, 2016, Dirkx, 1998). На демократскиот дискурс се гледа како на таква демократска дебата во која учесниците добиваат чувство на почит, доверба, безбедност, емпатија итн. Иако непланирани – многу современи контрахегемонистички движења и самоорганизирани заедници создадоа вакви привилегирани места за учење кои обезбедуваат високо ниво на концептот на Хабермас или “идеалната состојба на говорот” преку учество во долги дискусии и во процесите на одлучувањето.

Покрај дефинирањето на она што е потребно за трансформативното учење, некои педагози особено во последната деценија започнаа да ги истражуваат резултатите од трансформативното учење и да ги истражат можните начини на “мерење” или “докажување” на трансформативното (и учењето од заедницата) учење. Табелата ги сумира трите вакви обиди. О’Саливан, Моррел и О’Конор (2002) го дефинираат трансформативното учење во пет основни категории кои се движат во процесот на промените во основните изјави и мисли кои се префрлат во чувство, акција и свест за конечно да се дојде до поширока, космополитска перцепција на светот. Овие категории кореспондираат со променливата референтна рамка измерена во четири категории од страна на Лернер и Шугуренски (2007) дефинирани преку инструментот на KASP. Хогган ги образложил овие категории подетално со дваесет и осум кодови, врз основа на анализа на 206 научни статии за трансформативно учење. Тој нагласува дека параметрите за определување на трансформативното учење треба повеќе да се фокусираат на опсегот на учење, отколку на типот на промена во исходот од учењето (Хогган, 2016: 79), додека Лернер и Шугуренски (2007) ставаат поголемо значење во доменот на промена и утврдување дали воопшто се случило.

Табела 1. Категории на трансформативното учење според 3 научници

4

O'Sullivan, Morrel & O'Connor	Hoggan	Lerner & Schugurensky
Промена во основните изјави и мисли	Гледиште на светот	Знаење
Промена во чувства	Гледиште на самите себеси	Вредности и ставови
Промена во делувањата	Епистемиологија	Вештини
Промена во свеста	Онтологија	Практикување на трите погоре
Променет начин на постоње во светот	Однесување	
	Капацитети	

Додека Лернер и Шугуренски (2007) главно се занимаваат со информалното и неформалното учење и знаењето кое се стекнува преку истите, за кое ние често не сме свесни. Шугуренски (2002; 2006) исто така го нагласува трансформативниот потенцијал на учењето во контекст на “политичко-педагошкиот процес” како само-трансформација. Со цел да се утврди дали промените воопшто се случиле и во кои области се појавиле. Лернер и Шугуренски развиле 55 индикатори за проучување на партиципативното буџетирање во Латинска Америка. Тие ги анализираа толкувањата на учесниците во партиципативните демократски практики врз основа на тие индикатори. Со такво квалитативно истражување, тие докажаа дека процесот на партиципативна демократија е самиот важен за учење за различни области на животот. Процесот не е релевантен само за идентификација на нови знаења стекнати од учесниците во таквите процеси, туку и поради “начинот” во кој учесниците научија нешто како и пошироките општествени промени што ги создадоа во процесот.

Теоретските и истражувачките сознанија за еманципаторното и трансформативното учење се докажуваат дека учењето треба да се смета за “двонасочна педагогија”, (Сантос, 2005: 362): не само меѓу оние кои се залагаат за нешто туку и меѓу оние кои се во позицијата на контролирање на статус кво (хегемониска позиција). Во случај на партиципативно буџетирање во Порто Alegre, “двонасочна педагогија” се одвива помеѓу активните граѓани и граѓанските организации од една страна и административните и техничките

државни службеници на градот, општината, агенциите за вработување или владата од друга страна. “Двонасочна педагогија” се значајни фактори за учење за општествени промени, бидејќи постои исклучителен потенцијал за учење меѓу државните службеници во еден град и владина администрација, или пак во обидите за преминување од нивната зацементирана техно-бирокуратска култура во функционални системи (Сантос, 2005). Во рамките на трансформирачките демократски практики, педагошките аспекти можат да се видат во процесот на учење за демократијата со методот учење преку работа, учење на заедницата во општествените институции (самоорганизирани или веќе постоечки институции, каде се гледа и на секоја социјална институција како и образовна), и во процесот на демократизација на институциите, што е секогаш политичко-педагошки процес (Шугуренски, 2002: 14, Адамс, 1930).

Важен е и процесот на само-трансформација меѓу учениците. Во овој контекст, многу научници открија дека учеството во демократските процеси се зголемило и интензивирало особено кога се проширил и обемот и сложеноста на моделите. Во случајот на Порто Alegre се покажа дека ангажирањето на граѓаните се зголеми заедно со зголемената комплексност на спроведувањето на партиципативното буџетирање; со други зборови, колку е поголем трансформативниот потенцијал на практиката, толку е поголемо учеството. Многу едукатори признаваат дека важни учења се случуваат преку вклучување и ангажирање во општествени активности (Foley, 1999; Hall и други, 2012; Vieta, 2014) или во партиципативни демократски процеси (Pontual 2014, Schugurensky, 2006, McLaren and Farahmandpur, 2001; Салгадо, 2015, Мекларен, 2000, Патемман, 1988 [1970], Wildemersch, 2014). Други, исто така, го истакнуваат аспектот на реципроцитет на партиципативната демократија и трансформативното учење: трансформативното учење може да ја промовира партиципативната демократија, но партиципативната демократија, исто така, има потенцијал да го негува трансформативното учење (Schugurensky, 2002: 12). “Трансформативното учење може да го подобри квалитетот на учеството на граѓаните во демократските институции, а во исто време самото демократско учество создава моќни можности за само-трансформација” (ibid.).

1.2. МЛАДИНСКА НЕВРАБОТЕНОСТ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА-ПРЕДИЗВИЦИ И МОЖНОСТИ

ОПИС НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА ПАЗАРОТ НА ТРУДОТ

Истражување и анализа на работните вештини на младите во Република Македонија, подготвено од Национален младински совет на Македонија, ноември 2016 година¹

Република Македонија е во групата на земји со многу висока стапка на невработеност и со неповолна структура на невработените лица: високо учество на лица со ниско образование како и високо учество на младите лица и на лицата на возраст од 55 до 64 години. Особено загрижувачки е статусот на младите лица на пазарот на трудот. Учеството на младите на пазарот на трудот е на ниско ниво.

Според податоците од Државниот завод за статистика, во четвртиот квартал на 2014 година, вкупната работна сила во Република Македонија изнесувала 961 416 лица, од кои 696 046 се вработени, додека 265 370 се невработени лица. Стапката на активност за овој период била 57,4 %, стапката на вработеност 41,5 %, додека стапката на невработеност изнесувала 27,6 %. Од вкупниот број на невработени, над 45 000 се на возраст до 29 години, од кои 25 000 во Агенцијата за вработување се регистрирани како активни баратели на работа, а другите како пасивни.

Според извештајот за активноста на населението во Република Македонија за 2010 година, стапката на активност е 33,3 %, стапката на вработеност 15,4 % и стапката на невработеност 53,7 %.

Податоците за 2014 година покажуваат дека стапката на активност кај младите од 15 до 24 години е 30,6 %, стапката на вработеност 15,2 %, а стапката на невработеност 50,4 %.² Споредувајќи ги овие податоци, забележуваме опаѓачки тренд во стапката на невработеност кај младите (иако бројот сè уште е многу висок), но постои исто така опаѓачки тренд во однос на стапката на активност и на вработеност. Овие два индикатори упатуваат на фактот дека состојбата на младите на пазарот на трудот сè уште е неповолна. Според Националната стратегија за вработување 2015, тоа пред сè се должи на:

- Недоволниот број работни места да ја апсорбираат понудата на младите лица на пазарот на трудот;
- Неусогласеноста меѓу потребите на работодавците и квалификациите на работната сила што произлегува од образовниот систем;

¹ <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/07/Istrazuvanje-i-analiza-na-rabotnite-veshtini-na-mladite.pdf>

-Неподготвеноста на работодавачите да обезбедат средства за покривање на трошоците за обука на работни места за младите лица кои немаат работно искуство;

- Немање работно искуство, како и систем за обезбедување практична работа за евидентираниите невработени лица;

- Недостиг од неформално образование и обука;

- Поголема веројатност за работа во неформалниот сектор, и

- Недоволни стимулативни мерки за вработување на младите.

Според стратегијата, подобрувањето на вработувањето на младите е проектирано да опфаќа комплексно усогласени мерки, кои ќе обезбедат подобра состојба на младите на пазарот на трудот, како и нивна полесна транзиција од училиште на работа, а со тоа и поставување на стапка на вработеност на младите лица до 2015 година од 29 % (15-29 години), односно 17 % (15-24 години).

Анализата на структурата на сегашните официјално невработени лица покажува дека во Македонија поголем дел од невработените се млади лица до 29-30 години. Таквата состојба е предизвик надлежните институции да преземаат мерки за намалување на невработеноста кај младите затоа што со тие мерки постепено се решаваат сегашни, но и потенцијални идни економски, социјални и популациско-миграциски проблеми. Доколку ги споредиме 2012 и 2013 година за возрастната категорија на млади од 15 до 29 години, стапката на невработеност кај оваа категорија и во двете години е приближно иста (51 % во 2012, а 50,8 % во 2013). Тоа значи дека, и покрај големиот број на владини мерки и програми наменети за намалување на невработеноста, статистиката покажува дека мерките не ја имаат потребната ефикасност за оваа возрастна категорија. Високото учество на младите лица во категоријата на невработени лица значи висок ризик од нивна социјална исклученост. Значајна карактеристика на невработеноста во Република Македонија е тоа што таа вклучува висок процент на лица со завршено средно образование. Најголем број невработени млади лица поседуваат одреден степен на образование, што покажува колку губи општеството од неискористените инвестиции во младата работна сила за професионалната квалификација и образование.

Дополнително, големата невработеност меѓу младите придонесува и за младинска обесхрабреност и за појава на масовна миграција на младите надвор од Република Македонија во потрага по личен економски просперитет. Појавата на емиграција на младите, особено на оние со високо образование, последните неколку години се засилува и, според одредени анализи, се заканува да има далекосежни последици за социоeкономските перспективи на

државата. Во таа насока, загрижувачки е податокот според одредени истражувања дека на национално ниво повеќе од половина, односно 53 %, од младите размислуваат или се решени да заминат од Македонија. Главните мотиви за напуштање на земјата се економски, но, покрај желбата за подобрување на економскиот стандард, тоа би го сториле и со цел да се здобијат со поквалитетно образование.

Младите невработени лица се во понеповолна позиција на пазарот на трудот во споредба со другите возрасни категории на граѓани. Најважните причини за младинската невработеност се следните:

- Лоша структура на квалификации (голем број млади луѓе што се неквалификувани или полуквалификувани);
- Недоследност меѓу потребите на пазарот на трудот и образовниот систем;
- Строгата потреба на работодавците за вработување луѓе со претходно работно искуство;
- Порастот на таканаречената сива економија, во која луѓето се дефакто вработени, но сè уште во државната евиденција се водат како невработени за да имаат право на здравствено осигурување.

Бројот на неактивни млади (оние што не бараат активно вработување) е исто така во пораст (од 26,6 % во 2013 година на 28,5 % во 2014 година). Невработеноста на младите со себе носи огромни последици врз личноста на младиот човек и врз неговата иднина, но и врз заедниците во кои живеат. Невработените млади имаат тешкотии во воспоставувањето значајни врски во општеството и се соочуваат со социјална и со политичка изолација. Негативните последици од периодите на невработеност, според истражувањата, го погодуваат младиот човек на повеќе нивоа: со секој ден поминат во состојба на невработеност, се намалуваат шансите за идно вработување, а се зголемува ризикот од сиромаштија. Понатаму, невработеноста ги намалува шансите и за идна пристојна работа и добра заработувачка. Невработените лица, исто така, ги губат можностите за создавање на потребните контакти за успех на пазарот на трудот и овој недостиг на градење социјален капитал е една од причините за идното полошо котирање на пазарот на трудот. Невработеноста влијае врз зголемување на антисоцијалните и на девијантните појави и ги зголемува нееднаквостите меѓу различните групи во општеството. Анализите покажуваат дека од невработеност почесто патат младите што припаѓаат на маргинализираните групи или потекнуваат од или живеат на одредени запоставени/напуштени места. Социјално исклучените, невработените, а едуцирани лица се соочуваат и со друг вид проблеми. Тие го губат знаењето, кое брзо застарува, ги губат професионалните вештини и работните способности и не можат да опстанат ако не се социјалната помош и

подршката од државата, кои единствено можат да им обезбеди некаква социјална сигурност. За државата, високиот процент на невработени млади значи залудно трошење на инвестициите во образованието и во обуката, намалена основа за оданочување и поголеми трошоци за бесплатни социјални услуги.

Доколку ја земеме предвид анализата на пазарот на трудот изготвена од АВРМ, која се однесува на 2015 година, ќе увидиме дека од вкупно 114 979 невработени лица, 13 897 се во возрастната група од 15 до 24 години, а вкупно групата од 15 до 29 години брои 28 006 млади луѓе. Стапката на невработеност на лицата што спаѓаат во возрастната група од 15 до 29 години изнесува 24,3 % и е втора највисока стапка, односно пред неа се само граѓаните што спаѓаат во групата со 50 и повеќе години. Според истражувањата на АВРМ, односно анализите за потребите од вештини на пазарот на трудот, со цел да се зголемат сознанијата за пазарот на трудот и да се добијат на информации од работодавците за потребите од нови вработувања во претстојните 6-12 месеци и потребите од вештини со кои треба да располагаат кандидатите за вработување. Имено, според анкетата, со која биле опфатени 2 861 работодавец, кои претставуваат 36,4 % од вкупниот број на работодавци од приватниот сектор. Во следните 12 месеци, 1 417 работодавци одговориле дека, според нивните процени, очекуваат да реализираат 12 580 вработувања.

Според големината на фирмите, најголем дел од планираните нови вработувања, односно 48,3 %, се очекува да се реализираат фирмите средни по големина, 28,4 % во големите компании и 23,3 % нови вработувања во малите претпријатија. Според дејноста, во преработувачката индустрија се очекува да се реализираат речиси 45 % од вработувањата, 20,4 % во трговијата на големо и на мало, 9,6 % во градежништвото, 5,2 % во дејноста транспорт и складирање, 4,1 % во финансиската сфера и осигурувањето, 3 % во објекти за сместување и сервисни дејности за храна и др.

Според степенот на потребно знаење/образование, во следните 12 месеци, од очекуваните нови вработувања, 10,8 % (1 356 лица) ќе бидат за лица со завршено високо образование, 7,9 % (994) за лица со завршено вишо образование, 63,5 % (7 986) за лица со завршено средно образование и 17,8 % (2 245) за лица со основно образование.

МЛАДИНСКО ВРАБОТУВАЊЕ-КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН² анализа подготвена од Национален младински совет на Македонија, 2018 година

² <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2018/10/Web4Yes-YOUTH-EMPLOYABILITY-1.pdf>

Младите во земјите од Западен Балкан се соочуваат со бројни потешкотии во самата транзиција од процесот на образование на пазарот на трудот. Една од клучните бариери со кои се соочуваат е недостатокот на вештини кои ќе им помогнат да навигираат во рамките на модерниот и динамичен свет на работењето и да најдат соодветно вработување. Определени се три типа на услуги како особено значајни во поглед на обезбедување на поддршка при вработувањето на младите и развивањето на потребните вештини: кариерно насочување, стажирање и обука за стекнување вештини за вработување. Претходните истражувања покажуваат дека овие услуги можат да бидат ефикасни во подобрување на вештините и нивната важност е препознаена во релевантните стратешки документи. Организациите на граѓанското општество кои работат со млади луѓе од регионот на Западен Балкан често се вклучени во областа на вработување на младите како даватели на услуги. Преку обезбедување услуги за кариерно насочување и обука за стекнување вештини за вработување, како и посредување помеѓу работодавачите и младите во организирањето на стажирање. Покрај обезбедувањето услуги, организациите на граѓанското општество можат да дадат и значителен придонес во процесите на донесување одлуки и креирање политики. Улогата на организациите на граѓанското општество во обезбедувањето на услуги за подобрување на вештините на младите и нивното искуство преку директно работење со младите треба да се препознаат и да се користат и вградат во стратешките документи. Анализата на документацијата од истражувањето беше спроведена во процесот на собирање на податоци, проследена со консултации со релевантните засегнати страни поединечно и во рамките на Националните форуми за вработување на млади основани во рамките на овој проект во секоја од земјите како платформа за структурен дијалог меѓу клучните засегнати 4 страни во оваа област.

Во рамките на Регионалниот форумот за вработување млади, организиран во Скопје од 20 до 21 јуни 2018 година, наодите и препораките од овој документ беа разгледани од повеќе од 70 претставници на јавните институции, бизнис секторот и граѓанските организации кои се занимаваат со вработување на младите од Западен Балкан.

Врз основа на аналитичкиот извештај и регионалните и националните консултации со клучните засегнати страни, детектирани се пет клучни предизвици на политиките во оваа област релевантни за сите земји од Западен Балкан:

1. Младите немаат пристап до квалитетни кариерни услуги кои би им помогнале да стекнат вештини за менаџирање на нивната кариера.

2. Недостатокот на координација и соработка меѓу клучните засегнати страни ги оневозможува младите лесно да ги детектираат услугите за кариерно насочување кои им се достапни.
3. Пристапот на младите до релевантни информации за кариера е ограничен.
4. Квалитетот на стажирањето кое младите го поминуваат не се гарантира.
5. Не се искористува целосно обуката за стекнување на вештини за вработување на младите.

1.3. МАПИРАЊЕ НА РЕЛЕВАТНИ ЧИНИТЕЛИ ЗА ПРОЦЕСОТ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ НА ВОЗРАСНИ И МЛАДИ ВОЗРАСНИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ВОЗРАСНИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во Македонија постојат две јавни институции кои се одговорни за Образованието на возрасни во целина.

Една институција е [Центарот за стручно образование](#) и повеќе се фокусира на обезбедување поддршка за стручното образование воопшто, вклучувајќи ги средните училишта и други форми на обука. Тие исто така се одговорни за професионалните стандарди и за нивното запишување во системот.

Другата институција е [Центарот за образование на возрасните](#). Овој центар ги обезбедува и потврдува програмите за стандардите за занимање кои се веќе регистрирани во Центарот за стручно образование и кои не се дел од редовниот формален образовен систем. Овој центар е формиран од владата на Македонија и работи десет години, од 2008 година.

ВАЛИДАЦИЈА НА НЕФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Валидацијата на неформалното образование е една од главните теми во Европа, кога станува збор за образованието во целина. Луѓето учат на различни начини, не само преку посетување на формалниот образовен систем (основно, средно училиште и универзитети) и валидација на нивното знаење стекнато на различни начини.

Одговорен за овој процес во Северна Македонија е Центарот за образование на возрасни.

Почнувајќи од 2014 година, Центарот за образование на возрасни работи на создавање на систем за потврдување на знаењата стекнати од неформалното образование. Досега работеле на креирање документи, организирање на обука за луѓе кои ќе работат како оценувачи во процесот на валидација на неформалното и неформалното учење и работење на креирање на легислатива за процесот на валидација.

ПРОГРАМА ЗА АНДРОГОГИЈА ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во 2006 година Собранието на Република Македонија ја донесе „Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015“. Како интегрален дел од Националната програмата е вклучена и „Програмата за образование на возрасните во Република Македонија во контекст на доживотното учење“ како стратешки документ. Во 2010 година е подготвена и првата Национална стратегија за образование на возрасни.

Со новата програма за андрогогија студентите ќе стекнат увид во теориските основи и компоненти на наставната работа со возрасни и ќе се воведат во современите текови на програмирање, реализирање и вреднување на образовната работа со возрасни. Студентите ќе стекнат компетенции за планирање, организација, реализација и евалуација на образованието на возрасните.

Според одредени статистики учеството на возрасните во процесите на доживотно учење во Република Македонија изнесува 3, 4 отсто, а треба да биде најмлаку 15 отсто.

Студентите на Институтот за педагогија имаат можност за поголем избор во согласност со нивните интереси. Тие ќе можат да избираат меѓу студиската програма по педагогија и студиската програма по андрагогија. Високата компатибилност на двете програми им овозможува на дипломираните студенти, за кус временски период и преку полагање на диференцијални предмети да можат да ги завршат двете студиски програми.

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ НА ВОЗРАСНИ 2016-2020 ГОДИНА

Северна Македонија ја препознава важноста од развојот на образованието на возрасни и затоа е подготвена Национална стратегија за образование на

возрасни. Стратегијата се имплементира во период од 2016 до 2020 година. Во изминатиот период, Стратегијата за образование на возрасни беше имплементирана од 2010 до 2015 година. Направена е ревизија и евалуација на истата врз основа на што е подготвена новата стратегија.

Стратешките цели за Националната стратегија 2016-2020 се:

Цел. 1.Подобрување на привлечноста на учеството во образованието на возрасни

Цел. 2.Воспоставување на систем за осигурување на квалитет во рамките на образованието на возрасни

Цел 3.Развој на систем за валидација на претходно учење

Цел. 4.Подобрување на организацијата, управувањето и финансирањето на образованието на возрасни

Цел 5. Воспоставување на систем за јавно образование на возрасни преку реформирање на јавните образовни институции за образование на возрасни
Отворените граѓански универзитети за доживотно учење/Работнички универзитети

Цел. 6.Јакнење на истражувањето, експертизата и развојните проекти во областа на образование на возрасни

Цел. 7.Подобрување на партнерствата во областа на образование на возрасни

Цел. 8.Следење и евалуација на образованието на возрасните

РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТАТА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ НА ВОЗРАСНИ, 2016

Според податоците на Државниот завод за статистика, од вкупниот број на лица на возраст од 25 до 64 години во Република Македонија 150.111 учествувале во активности за образование и доживотно учење во 2016 година, од кои 80.550 (53.6%) биле мажи и 69 561 (46,4%) биле жени.

Најголем дел од лицата (44,7%) биле на возраст од 25 до 34 години, додека најмалку (9,4%) биле на возраст од 55 до 64 години.

Стапката на учество во образованието и обуката во 2016 година изнесувала 12,7, додека стапката на учество на лица на возраст од 25 до 34 години 20.6.

Од оние кои посетувале формално или неформално образование, 31,4% (47 082) учествувале во формалното образование, додека 81,7% (122 567) учествувале во неформалното образование.

Од лицата со високо и високо образование 50,6% учествувале во формалното образование и 60,6% во неформалното образование.

Според економската активност, 56,7% од вработените учествувале во формалното образование и 87,6% во неформалното образование.

По вид на активност, од вкупниот број учесници во неформалното образование, 56,7% учествувале на работилници, 33,8% во водени обуки на работното место и 28,1% во курсеви. Најголем дел од вработените лица (61,7%) присуствуваа на работилници и семинари, додека поголемиот дел од неактивното население (79,6%) присуствуваа на курсеви.

Активностите поврзани со вработување во неформалното образование и обука беа претежно лично на возраст од 25 до 34 години (37,3%), додека структурата по пол покажува дека повеќе жени на возраст од 35 до 44 години (36,2%) учествувале во неформални активности поврзани со работа од мажите (26,6%).

Во текот на 2016 година, 795 089 лица беа вклучени во активности на неформално учење, од кои 52,0% беа мажи, додека 48,0% се жени, а најголемо учество во овој процес на неформално учење е регистрирано кај лица на возраст од 25 до 34 години.

Официјален извор <http://www.stat.gov.mk/pdf/2017/2.1.17.14.pdf>

ДЕЛ 2 ИСКУСТВАТА ВО ПРОЦЕСОТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА ЗА КАПАЦИТЕТИ ЗА АВТОНОМНО ВРАБОТУВАЊЕ

Програмата за развивање на компетенции за автономно вработување се спроведуваше во периодот од декември 2018 до април 2019 година. Програмата ја спроведуваше Центар за младински активизам Крик како дел од PYLE проектот. PYLE проектот е KA2 стратешко партнерство поддржан од програмата Еразмус +, од Словенската Национална Агенција. Носител на проектот е Завод Боб од Љубљана, Словенија заедно со партнерите Центар за младински активизам Цма Крик Скопје и Волонтерски Центар Истра од Хрватска.

На програмата учествуваа на почетокот 10 учесници, а успешно ја завршија 8 од учесниците. Програмата се состоеше од 4 циклуси.

Циклус 1 Запознавање и формирање на групата кој се одвиваше во период декември 2018

Циклус 2 Личен развој и компетенци кои менторите за автономно вработување ги имаат кој се одвиваше во период јануари 2019

Циклус 3 Анализа на потреби на локална заедница и различни видови на вработување кој се одвиваше во период февруари 2019

Циклус 4 Практична работа во заедницата кој се одвиваше во период март 2019

Програмата ја работеа обучувачите Мила Карадафова и Драган Атанасовски.

Евалуација на програмата

Евалуацијата се случуваше во период април до јуни 2019 година.

Методологија

Методологијата која се користеше за евалуацијата беше составена од организирање на фокус групи, анонимен онлајн прашалник наменет за учесниците и состаноци-интервјуа со учесниците и обучувачите.

ЕВАЛУАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА

Евалуацијата на програмата се реализираше во неколку фази
1 фокус група со учесниците на програмата
Фокус групата се случи во период на крајот на месец март 2019. На фокус групата учествуваа 5 од 8те учесници на програмата. Фокус групата се состоеше од неколку прашања кои беа поставени до учесниците со цел учесниците да дадат препораки за спроведување на програмата.
Евалуациски состанок со учесниците и обучувачите
Учесниците присуствуваа на евалуациски состанок каде тие споделија како поминале во текот на програмата и се осврнаа на личните разбирања од програмата и наученот.

Анонимна евалуациска форма пополнета од учесниците;

Анонимната евалуациска форма која беше доставена до учесниците имаше за цел да одговори на квалитетот на програмата. Се користеше метод прашалник подготвен во гугл форма составен од 8 прашања.

Прашањата се состоеа во насока на:

- Познавањето на учесниците на темата пред и по завршувањето на обуката;
- Подготвеноста на учесниците да ја спроведат тематиката;
- Моќностите за спроведување на програмата на локално ниво и
- Колку се учесниците задоволни од квалитетот на програмата и начинот на кој таа беше спроведена.

Евалуација и препораки дадени од обучувачите

Обучувачите организираа евалуациски состанок каде се осврнаа специфично на сите 4 циклуси од програмата. Обучувачите разговараа за потешкотиите и препораките кои ги имаат за секој циклус од програмата.

Анализа на моменталната состојба во Македонија за автономното вработување

Анализата се подготви преку анализирање на моменталната состојба во Македонија користење анализирање преку пребарување информации на интернет како и од тековното искуство на организацијата на полето вработување.

Цели на евалуацијата на програмата

Цел 1 Да се разгледаат препораките кои учесниците и обучувачите ги имаат на програмата

Цел 2 Да се евалуира квалитетот на програмата

Цел 3 Да се евалуира колку учесниците на програмата ја совладале теоријата

Цел 4 Да се обезбедат препораки за подобрување на програмата

ДЕЛ 3 ПРЕПОРАКИ И ЗАКЛУЧОЦИ

ЗАКЛУЧОЦИ ОД ЕВАЛУАЦИЈАТА НА СПРОВЕДЕНАТА ПРОГРАМА

Заклучоци и препораки од фокус групата одржана со учесниците на програмата

-Како заклучок од фокус групата беше дека доколку оваа програма се спроведува треба да се обезбеди и простор за практикување на стекнатото знаење и реализирање на понатамошни активности на локално ниво.

-Учесниците истакнаа дека со програмата, тие ги зајакнаа и нивните истражувачки вештини и се здобија со знаење за истражувачки алатки и спроведување анализа на потребите на локалната заедница.

Заклучоци и препораки од завршната сесија за евалуација одржана со учесниците на програмата

Обучувачите користеа метод-пица евалуација каде на флип чарт нацртаа круг и го поделија на неколку сегменти: логистика, групна динамика, квалитет на програма, обучувачи, место на случување на програмата-простории и процесот на споделување на информации за програмата. Учесниците самите ја оценија програмата и овие аспекти на високо ниво.

Понатака учесниците споделуваа лични гледишта за текот на програмата и односите кои ги оформија еден со друг како и наученото во текот на програмата. Учесниците сметаат дека програмата навистина им помогна да ги зајакнат своите капацитети посебно во полето на анализа на потребите на локалната заедница.

Заклучоци и препораки од анонимната евалуациска форма

- Најголем дел од учесниците имале основно познавање на темата пред започнување со обуката;
- Содржината на програмата била соодветна за секој од учесниците;
- Обучувачите ја изнеле содржината на начин соодветен за учесниците;
- Учесниците се подготвени да го применат стекнатото знаење од обуката;
- Учесниците се задоволни со програмата;
- Потребно да се даде соодветен простор за спроведување на активности од програмата во иднина;
- На учесниците им е потребна повеќе практична работа.

Препораки од обучувачите

Обучувачите ја сметаат оваа програма како навистина интересна за младите лица и навистина соодветна за потребите на локалната заедница. Различните начини на вработување се навистина интересни за младите лица посебно во период кога невработеноста кај младите е на големо ниво. Во Македонија има недостаток од можности за регистрирање на различни форми на претпријатија така да голем дел од овие форми на вработување се непознати за младите. Тоа е и причината зашто овој вид на програми се навистина потребни. Процесот на обуки и првите 3 циклуси се соодветни за учесниците и програмата сама по себе дава длабока содржина и различни концепти кои учесниците можат да ги истражат. Практичниот дел им дава простор на учесниците да го спроведат она што го научиле и да ги зајакнат капацитетите кои започнале да ги градат во процесот на обука. Анализата на потребите на локалната заедница им дава можност на учесниците да работат и на користење на локалните ресурси и во исто време да ги разберат разликите во потребите на локалните заедници. Дополнително учесниците користат и истражувачки алатки кои ги дополнуваат нивните капацитети. Програмата сама по себе е сеопфатна и корисна за учесниците.

Препорака од обучувачите е да се најде соодветен простор каде учесниците би биле ментори по завршување на програмата. Доколку не се најде соодветен простор, програмата да се пренамени во Програма за анализа на потреби на локална заедница и разгледување на различни форми на вработување.

